

დამანა მელიქიშვილი
Damana Melikishvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

ქართული ზმნის უღლებადი ფორმების კლასიფიკაციის
პრინციპებისათვის
On the Principles of Classification of Conjugated Georgian
Verb Forms

საკვანძო სიტყვები: დიათეზა, გვარი, ქართული ენა, ზმნა, დამანა მელიქიშვილი,
აკაკი შანიძე

Keywords: Diathesis, Voice, Georgian Language, Verb, Damana Melikishvili, Akaki Shanidze

I. INTRODUCTION

We distinguish three types of diatheses; each of them groups verbs with the same morphological structure and syntactic construction.

Diathesis is a grammatically marked category defined by the combination of (morphological) structure and (syntactic) construction. Its semantic subcategory is voice. Voice can not be considered a grammatically marked category of the Georgian verb since the grammatical characteristics of the three semantically marked voices (autoactive [reflexive], [direct and indirect transitive] active, and passive) are shared and distributed in the three diathesis: namely, autoactive (reflexive) and active verbs with ergative construction have the same structure (**R-Ø**); while passive verbs with nominative construction, as well as active verbs containing an indirect object, and autoactive verbs – they all share the same structure (**R-ი**). Synthetic forms derived through conversion do not always depict passive semantics. This is why the new independent periphrastic form (consisting of the past objective participle + ‘იქმნა’ auxiliary verb) has been developed: it prevented polysemy and explicitly expressed passive meaning. This historically secondary form (formally distinguished from autoactive and active forms) cannot be typologically attributed to the diatheses so that the diatheses represent the primary system of the Kartvelian verb.

II. MORPHOLOGICAL STRUCTURE AND SYNTACTIC CONSTRUCTION

As shown in the chart below, we use grammatical (morphosyntactic) criteria for verb classification, namely: morphological structure and syntactic construction, as the basis for grouping Georgian verbs into conjugation types.

1st diathesis			
Structure: [R] + Ø; [R-th.suf.] + Ø; [R-ე/ი] + Ø;			
Construction: nominative - ergative - dative			
Autoactive (Reflexive-introvertive)		Active (Conveys process of action)	
Primary Structure	Derived Structure	Primary Structure	Derived Structure
[R]-Ø [R]-[ე/ი]- Ø	Ø-/ი-/უ-/ა-[R-th.suf.]-Ø [R-ე/ი]- Ø	[R-th.suf.]-Ø [R-ე/ი]- Ø	Ø/ი/უ/ა-[R-th.suf.]-Ø Ø/ი/უ/ა-[R-ე/ი]-Ø
Incomplete (monopersonal) construction		Complete (bipersonal) construction	
Series I: მე/ის _{nom} ვ-ტრიალ-ებ/ტრიალ-ებ-ს Series II: მან _{erg} ვ-ი-ტრიალ-ე/ი-ტრიალ-ა Series III: მას _{dat} მ-ი-ტრიალი-ა/-ტრიალი-ა		Series I: ის _{nom} მას _{dat} ა-ტრიალ-ებ-ს Series II: მან _{erg} ის _{nom} ა-ტრიალ-ა Series III: მას _{dat} ის _{nom} უ-ტრიალ-ებ-ი-ა	

Incomplete (bipersonal) construction	Complete (trivalent// tripersonal) construction
Series I: მე/ის _{nom} მას _{dat} ვ-უ-ყურ-ებ Series II: მან _{erg} მას _{dat} ვ-უ-ყურ-ე/უყურ-ა Series III: მე/მას _{dat} მის _{gen} -თვის მ-ი-ყურ-ებ-ი-ა/უ-ყურ-ებ-ი-ა მ-ე-ყურ-ებ(ინ-)/ა-ე-ყურ-ებ-ი(ნ-) მ-ე-ყურ-ებ-ი(ნ)-ო-ს/ე-ყურ-ებ-ი(ნ)-ა	Series I: ის _{nom} მას _{dat} მას _{dat} უ-ტრიალ-ებ-ს Series II: მან _{erg} ის _{nom} მას _{dat} (და-) უ-ტრიალ-ა Series III: მას _{dat} ის _{nom} მის _{gen} -თვის (და-) უ-ტრიალ-ებ-ი-ა და-ე-ტრიალ-ებ-ი(ნ)-ა და-ე-ტრიალ-ებ-ი(ნ)-ო-ს

2 nd diathesis			
Structure: [R] +ი; [R-th.suf.] +ი.			
Construction: nominative			
Stative (Neutral with regard to voice)		Dynamic (Active, Autoactive, Passive)	
Structure	Incomplete (monopersonal) construction	Structure	Complete (monopersonal) construction
∅/ა-/უ-[R]-ი	ვ-ნატ-ი-ვარ ნატ-ი-ნარ ნატ-ი-ა	∅-[R-th.s.]-ი ა-[R-th.s.]-ი ∅-უ-[R-დ-th.s.]-ი ი-ე-[R-th.s. (ებ)]-ი	Series I: მე/ის _{nom} ვ-ი-მალ-ებ-ი/ი-მალ-ებ-ა Series II: მე/ის _{nom} და-ვ-ი-მალ-ე/და-ი-მალ-ა Series III: და-ვ-მალ-ულ-ვარ და-ვ-მალ-ულ-იყავ და-ვ-მალ-ულ-იყო
Complete (bipersonal) construction		Complete (bipersonal) construction	
Series I: ის _{nom} მ-ი-ნატ-ი-ა/ გ-ი-ნატ-ი-ა/უ-ნატ-ი-ა Series II: ის _{nom} მ-ე-ნატ-ა/გ-ე-ნატ-ა/ ე-ნატ-ა Series III: ის _{nom} მ-ნატ-ებ-ი-ა/ გ-ნატ-ებ-ი-ა/ჰ-ნატ-ებ-ი-ა		Series I: მე/ის _{nom} მას _{dat} ვ-ე-მალ-ებ-ი/ე-მალ-ებ-ა; Series II: მე/ის _{nom} მას _{dat} და-ვ-ე-მალ-ე-ა Series III: მე/ის _{nom} მას _{dat} და-ვ-მალ-ვ-ოდ-ი/ დამალვოდა	

3 rd diathesis	
Stative (affective) (Expresses mental state)	Dynamic (Expresses mental or physical state)
Primary Structure	Derived Structure
∅/ა/ი/უ-[R]-∅ მ-ი-ყვარ-ს/უ-ყვარ-ს; მ-ი-კვირ-ს/უ-კვირ-ს; შე-მ-ი-ძლი-ა/შე-უ-ძლ-ი-ა	∅/ა/უ-[R-th.s.-ებ]-∅ ე-[R-th.s.-ებ]-ი ∅/ა/უ-[R-დ-th.s.-ებ]-ი

Primary Structure; Bipersonal Construction	
Series I: მე/მას _{dat} ის _{nom} მ-ი-ყვარ-ს/უყვარს Series II: მას _{dat} ის _{nom} შე-მ-ი-ყვარდ-ა/შე-უ-ყვარდ-ა Series III: მას _{dat} ის _{nom} მყვარებია/ჰყვარებია	
Derived Structure; Monopersonal Construction	Derived Structure; Bipersonal Construction
მაკანკალებს მე/აკანკალებს მას	Series I: მე/მას _{dat} ის _{nom} მენატრება/ენატრება Series II: მე/მას _{dat} ის _{nom} მომენატრა/ მოენატრა Series III: მე/მას _{dat} ის _{nom} მო-მ-ნატრებ-ი-ა/მო-ნატრე-ბ-ი-ა

The theme (stem) of the Georgian verb is mainly based on the two following structures:

I. R+Ø, R[ე/ი]+Ø, R-[th.suf.]+Ø, R[Ø/ე]-[th.suf.]+Ø, R-[th.suf.]+Ø: ნუხ-ს (worries) > ა-ნუხ-ებ-ს (makes him/her/it worried); გორ-ავ-ს (rolls about) > ა-გორ-ებ-ს (makes him/her/it roll about); ტრიალ-ებ-ს (spins) > ა-ტრიალ-ებ-ს (makes him/her/it spin), კანკალ-ებ-ს (trembles) > ა-კანკალ-ებ-ს (makes him/her/it tremble); მეფ-ობ-ს (rules) > ა-მეფ-ებ-ს (makes him/her/it rule); ცხოვრ-ობ-ს (lives) > ა-ცხოვრ-ებ-ს (lets him/her it live).

II. R+ი, R-[th.suf.]+ი: ხატ-ი-ხარ შენ – ხატ-ი-ა ის (you are painted - it is painted) - იმალ-ებ-ი შენ – ემალ-ებ-ი შენ მას (you are hiding - you are hiding from him); თბ-ებ-ი (you become warm), თეთრ-დ-ებ-ი (you are being bleached).

I. As a rule, the variable construction (case-variable subject: nominative – ergative – dative) is characteristic of the verbs of the first diathesis which consists of two subgroups. These subgroups are then distinguished by the presence or absence of a direct object.

1) The subject of verbs of the first subgroup is active but it does not have a direct object, a potential recipient of the action. Or, more precisely, they contain direct object, namely, themselves, i.e. their subject is self-acting – autoactive. Shanidze considers them as the verbs of the middle voice, medioactive subgroup. But, in the definition of the category of voice, there is no basis for differentiating middle voice. Chikobava considers these verbs voiceless stative forms. However, they hold a transitional position between absolute stativity and the process of action; expressing the state of physical or mental activity (კანკალებს (he/she trembles), კივის (he/she screams), გირის (he/she cries), ნუხს (he/she worries)). This can be graphically expressed as a circular motion (unlike absolute stativity which on its part can be expressed by a point): the action of such verbs emanates from and terminates at the same point, i.e. it returns to the self-acting person (subject). In short, these verbs have a reflexive semantic, the object of their action is the same as the subject, and the action is directed inward, toward the centre. Accordingly, they use an appropriate marker, the prefix ი- which we consider the marker of reflexivity within the monopersonal construction (in this case, it is not the marker borrowed from the subjective version of active forms. In French, this same function is fulfilled by the reflexive pronouns, whereas in Russian – by the suffix that

has developed from the reflexive pronoun via its grammaticalization (себя (self) > -ся). In the construction with the direct object though, the same prefix *ი-* implements the function of subjective orientation. As mentioned above, the autoactives do not have a direct object, although a direct object can still appear in such verbs: გიგლა სწავლობს უნივერსიტეტში (Gigla studies at the university) but: გიგლა სწავლობს გაკვეთილს (Gigla studies the lesson); გიგლა კარგად ხატავს, კარგად წერს... (Gigla paints/writes well), but: გიგლა ხატავს პორტრეტს, წერს ლექსს... (Gigla paints a portrait/composes a poem). The verbal forms of such complete construction forms the second subgroup.

2) Unlike the first subgroup, the verbs of the second subgroup are direct transitives, and they express the process of action; their subject is also active, but unlike the first subgroup, they have a direct object towards which the action is directed. Their construction is also variable; the cases for the subject are: nominative, ergative, and dative; the cases for the direct object are: dative and nominative; and the case for the indirect object is dative throughout.

Thus, **subgroup I**, where verbs are grouped according to their theme and construction, constitutes the **first diathesis** which consists of the incomplete and complete construction. The first subgroup expresses the state of action and thus, has stative meaning. The second subgroup, on the other hand, expresses the process of action and has dynamic meaning. The first one is primary and generates the second subgroup verbs in terms of both structure and construction (კანკალებს ის (he trembles) > ა-კანკალებს ის მას (he makes it tremble), ცხოვრობს ის (he lives) > ა-ცხოვრებს ის მას (he lets her/him/it live)). This group can be named the diathesis with ergative construction.

In terms of voice, the monoperosonal (monovalent) verbs of the first subgroup are reflexive, autoactive, intransitive (კანკალებს ის (he trembles), წუხს ის (he worries), იძინებს ის (he falls asleep), იძახის ის (he says)), while bipersonal verbs of the same group are indirect transitive (ხედავს ის მას (he sees him) – შეხედა მან მას (he looked at her)). As for the verbs of the second subgroup, they are active, and in terms of transitivity, they are direct transitive.

Subgroup II, which also combines verbs with the same structure and construction constitutes the **second diathesis**. Like the first diathesis, it consists of subgroups of incomplete and complete construction – the first one is stative while the second one is dynamic. Here as well, the first subgroup is the basis for the second subgroup in terms of both, structure and construction (გდი-ხარ (you are lying about) > უგდიხარ შენ მას (you are lying about for him/her)). The verbs of this structure do not have a direct object – their construction is stable: in all three series, the subject is in nominative case while an indirect object is in dative case.

These verbs can be called ‘indirect transitives’. This is a group of nominative construction.

In terms of voice, verbs of the first subgroup of this diathesis are neutral while verbs of the second subgroup can be either autoactive, active/indirect transitive, or passive according to the active or passive mood of their subject. Considering the universal definition of voice, (according to which a verb is passive if its subject is not active but is a recipient of the action), the structures R-ი, and R-ებ-ი are not necessarily passive: about 350 ე- and ა-prefixed verbs have an active subject (ელაპარაკება ის მას (he talks to him/her/it); ეჩხუბება ის მას (he quarrels with her); ეჯიბრება ის მას (he competes with her)), approximately 100 ი-prefixed so-called ‘deponent verbs’ are autoactives (reflexives), also ი-/ე-prefixed

ones are conversive autoactives and they as well have an active subject (ბავშვი იმალება (the child hides (himself)), ემალება ბავშვი დედას (the child hides from his mother)). Furthermore, თბება-type and -დ-suffixed denominative dynamic verbs are semantically autoactives. Regarding passive semantics, basically, only the R-ებ-ი structure verbs with inanimate subject are associated with it (see Melikishvili, 2001, pp. 61-70; 2002, pp. 3-15; Paradigms # 10(44), 11(45), 12(46), 14(48), 15(49), 16(50)).

Subgroup III, which consists of dative-construction and mixed-structure verbs, constitutes the **third diathesis**. This diathesis could be called ‘dative’ since the subject of verbs included in it is invariably in dative.

In the third diathesis (like in the first and second diatheses) two subgroups can be distinguished: the first subgroup consists of primary verbs with an archaic construction and structure. They have stative meaning and express an emotional state; their subject experiences a certain emotional state (მიყვარს მე ის – უყვარს მას ის (he loves (her)), მძულს მე ის – სძულს მას ის (he hates (it)), მიჭირს მე ის – უჭირს მას (ის) (he has difficulties (with it)).

It was exactly this archaic dative construction of these verbs that turned out to be the derivational model for the realization of the potential of the Georgian polypersonal verb forms. Namely, via inversion of dynamic verbs (both first diathesis, (ა-R-ებ) causative structure and second diathesis, (R-ებ-ი) structure verbs) a new, second subgroup of the verbs (having the subject with lack of volition and undergoing a certain non-material, emotional activity) was produced (აკანკალებს შიშის/სიცივე მას (fear, cold makes him tremble) > აკანკალებს მას (შიშისაგან/სიცივისაგან) (=ვკანკალებ მე შიშისაგან/სიცივისაგან) (he trembles (involuntarily) from fear/cold); ანატრებს ის მას მას (it makes him miss her/it) > ენატრება მას ის (he misses (involuntarily) her/it)...¹.

It is precisely the subject’s lack of volition that distinguishes such verbs having identical structures but different constructions: ვ-ამცხიკვებ მე/ა-მცხიკვებ-ს ის (he/she sneezes) > მ-ამცხიკვებს მე/ამცხიკვებს მას (he/she sneezes (involuntarily)), ვ-ახველებ მე/ახველებს ის (he/she coughs) > მ-ახველებს მე/ახველებს მას (he/she cough (involuntarily)). Furthermore, by the analogy of verbs of the first diathesis, this process is extended to verbs of the second diathesis: ემოქნარება მას (he/she feels like yawning), ემცხიკვება მას (he/she feels like sneezing), მეხველება მე/ეხველება მას (he/she feels like coughing). Thus, a whole new system with great generative potential is created (See Melikishvili, 2001, pp. 344-346, Third Diathesis, Paradigms #7(59) - #14(66)).

At this stage, we will not discuss the issue regarding the inversion of the third series forms of the first diathesis (See D. Melikishvili, 2001, pp. 19-31), instead, we will only mention that inversion imparted the content of involuntary or non-witnessed actions of these verbs. This happened due to the fact that after acquiring dynamic content (> დამინერია, დამიგდია (I have (apparently) written/thrown it down)), the person in dative of the stative verbs type მინერია, მიგდია ის მე (it is written/it lies about for me) can be understood as the

¹ I think that there is no need to explain how the ‘forcing’ person, i. e. the ‘initiator’ in the causative form became submerged in the consciousness (of the speaker) and how, instead, the person that was before ‘undergoing’ a specific action (e.g. was made to tremble), i.e. was performing a specific action through somebody’s force or influence, was reinterpreted as the subject.

subject, and, accordingly, here **მ**-type prefixes acquired the function of the subject markers. Historically, these **მ**-type prefixes are the subject markers of archaic formation in affective verbs (where the subject undergoes some emotional activity).

Thus, involuntary semantics in the third series (as well as, in general, throughout the whole conjugation system of the Georgian verb) is related to the **მ**-type prefixes, i.e. to the markers of the person in dative case (the person that is functionally the subject *ვ-იხსენებ მე მას* (I (try to) remember it/him/her) – *მ-ახსენდება მე ის* (I involuntarily remember it/him/her); *ვ-იგვიანებ მე* (I am late (on purpose) – *მ-ავვიანდება მე* (I am running late (against my will)); *ვ-იცინი მე* (I laugh) – *მ-ეცინება მე* (I laugh (involuntarily)); *ვ-იღიმები მე* (I smile) – *მ-ეღიმება მე* (I smile (involuntarily)); *ვიღვიძებ მე* (I wake up) – *მეღვიძება მე* (I wake up (involuntarily)); *ვტირი მე* (I cry) – *მეტირება მე* (I feel like crying), *ვნანობ მე* (მას) (I regret it) – *მენანება მე ის* (I feel sorry for it/him/her), *ვნატრობ მე მას* (I dream about it/him/her) – *მენატრება მე ის* (I miss it/him/her (involuntarily)), *ვიფხან მე ხელს* (I scratch hand) – *მეფხანება მე ხელი* (I feel itching in hand)).

When describing verbs morphologically (especially when working on languages by mechanical means, such as a computer), it is obviously not appropriate to use the logical terms and notions: this is a methodological issue of principle, to the analysis of which Chikobava's seminal work on syntax – 'The Problem of the Simple Sentence in Georgian' (1928; 1968) is devoted.² It is also obvious that the interrelationship of the person and case markers has not changed throughout the history of the Georgian language, i.e. the formal system remains invariable (the **ვ**- the type markers are still associated with nominative and ergative cases, while the **მ**- type markers – with dative and nominative cases), although in the evolutionary process of the Georgian simple sentence, the direct correspondence between the semantics and the morphological elements was destroyed, i.e. the functional orientation markers of the person has changed³ (i.e. inversion took place in the third series forms of the first diathesis of both subgroups, as well as in the second subgroup of third diathesis).

CONCLUSION

If we compare the charts of 'series' and 'diatheses', we discover an interesting regularity which is not accidental but only substantiates the accuracy of the two classifications: basically, both classifications have the same criterion: each series, as well as each diathesis, is characterized by the combination of morphological structure and syntactic construction.

² It is well known that, because of the fact that the Georgian verb's logical subject and object do not always correspond to the real subject and object, Chikobava introduced the syntactic terms and notions, such as: 'coordination' and 'coordinates', which help us describe the structures and mechanisms of the Georgian clause with precision. However, in the process of formal analysis the usage of the term 'actant' is considered more convenient (See Datukishvili, 'The System of the Person Markers in Georgian', Collected articles dedicated to Zurab Chumburidze's 70th anniversary, Tbilisi, 1997, pp. 63). We also consider the usage of the 'term' actant reasonable when necessary (Melikishvili, 'The Conjugation System of the Georgian Verb', Tbilisi, 2001, pp.19), although, (because of its active content), it may be misleading; that's why we still prefer to use the syntactic terms offered by Chikobava ('major coordinate', 'minor coordinate'), which adequately express the syntactical mechanism of the Georgian verb.

³ See Melikishvili, 2001, pp. 19, 31.

Furthermore, forms of the third series, as well as the ones of the third diathesis, have dative construction and mixed structure: namely, the third series is based on the first and second series theme and was developed at a later stage from voiceless stative verbs (e.g. *მ-ი-გდ-ი-ე*, *მ-ი-ნერ-ი-ე*) through the process of inversion. Likewise, forms of the third diathesis of the second subgroup have been developed through inversion of mixed-structure verbs (e.g., *მაკანკალებს*, *მახველებს*, *მეძინება*, *მელვიძება*...).

*„ყოველი საიდუმლო ამას ენასა შინა დამარხულ არს“
იოვანე ზოსიმე*

1. ენათმეცნიერების დარგებს შორის გრამატიკა ერთადერთი დარგია, რომლის შესწავლის საგანი სიტყვის ფორმაა – სტრუქტურები და კონსტრუქციები.

2. ქართული მრავალპირიანი ზმნის 15.000 ზმნური ფორმისა და 9.000 ფუძის მორფოსინტაქსური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა ქართული ზმნის ორი ძირითადი სტრუქტურა:

I დიათეზა: [R-(th.suf.)-0] (აშენ-ებ-0; ა-თბ-ობ-0; მალ-ავ-0)

II დიათეზა: [R-(th.suf.)-ი] (თბ-ებ-ი, ი-/ე-მალ-ებ-ი).

ორივე სტრუქტურის ზმნები შინაარსით აქტივებია.

3. I დიათეზის [R-(th.suf.)-0] სტრუქტურის ზმნები ნ. მარისა და ა. შანიძის „სერიების“ გრამატიკულ სისტემაში ცვალებად კონსტრუქციას გვიჩვენებენ: ა) სუბიექტი I სერიაში სახელობით ბრუნვაშია, II სერიაში – მოთხრობით ბრუნვაში; III სერიაში კი – მიცემითში; ბ) პირდაპირი ობიექტი I სერიაში მიცემით ბრუნვაშია, II და III სერიაში – სახელობითში; გ) ირიბი ობიექტი I და II სერიაში მიცემით ბრუნვაშია, III სერიაში კი – თანდებულის ნათესაობითში: (უ-)ხატავს ის მას მას – და(უ-)ხატა მან მას ის – დაუხატავს მას ის (მისთვის)).

სუბიექტის ნიშანი I და II სერიაში ვ-ს რიგისაა, III სერიაში კი – მ-ს რიგისა.

4. II დიათეზის [R-(th.suf.)-ი] სტრუქტურის ზმნების კონსტრუქცია უცვლელია: სუბიექტი სამივე სერიაში სახელობითშია, ხოლო ირიბი ობიექტი – მიცემითში (ვეჩხუბებ-ი მე მას, ეჩხუბებ-ა – ნა-ეჩხუბ-ა – ნა-ს-ჩხუბ-ებ-ი-ა ის მას; ვ-უჯავრდ-ებ-ი მე მას, უჯავრდებ-ა – გაუჯავრდა – გასჯავრებია ის მას).

5. III დიათეზის სუბიექტი „განმცდელი“, „ინაქტიური“ სუბიექტია. ეს დიათეზა კონსტრუქციის ერთიანობის მიხედვით გამოიყოფა: „განმცდელი“, „ინაქტიური“ სუბიექტი სამივე სერიაში მიცემით ბრუნვაშია.

III დიათეზა სტრუქტურის მიხედვით ორ ქვეჯგუფად იყოფა:

I ჯგუფში ერთიანდება მ-ი/გ-ი-ყვარ-ს/უ-/ყვარს მე/შენ/მას ტიპის ზმნები.

II ჯგუფში განსხვავებული სტრუქტურის მიხედვით, თავის მხრივ, ორი ქვეჯგუფი გამოიყოფა:

I ქვეჯგუფის ფორმები მიღებულია I დიათეზის [R-0] სტრუქტურის სამ-პირიანი ზმნის კონვერსიის (მაკაუზირებელი პირის დაკარგვის, დეკაუზაციის) შედეგად, ანუ მიიღება II დიათეზის [R-ი] ორპირიანი ზმნა სუსტი, განმცდელი სუბიექტით, რომლის ფუნქციას, შესაბამისად, *მ*-ს რიგის პრეფიქსი ასრულებს: 1)

მ-/გ-ა-ნატრებს ის მე/შენ/ მას; > მ-/გ-ე-ნატრება მე შენ/ის; მ-ა-ჯავრებს ის მე მას > მ-ე-ჯავრება მე ის.

II ქვეჯგუფის ფორმები ასევე, მიღებულია მაკაუზირებელი პირის დაკარგვით: I დიათეზის სტრუქტურის ორპირიანი ზმნის კონვერსიის, დეკაუზაციის გზით მიიღება ერთპირიანი ფორმა სუსტი, განმცდელი (ე.წ. „ინაქტიური“) სუბიექტით, რომლის პრეფიქსი ასევე, მ-ს რიგისაა: მ-ა-გ-ა-ცახცახებ-ს, მ-/გ-ა-ჟრიალებს, მ-/გ-ა-კანკალებს (მე/შენ/ მას – ის) > მაცახცახებს, მაჟრიალებს, მაკანკალებს მე შიშისაგან, სიცივისაგან უნებლიედ).

6. ამგვარად, I და II სერიაში ზმნები აქტიურსუბიექტიანია, III სერიაში კი – ინაქტიურსუბიექტიანია. ასევე, I და II დიათეზის ზმნები აქტიურსუბიექტიანია, III დიათეზის ზმნების სუბიექტი კი – სუსტი, ინაქტიური შინაარსისაა.

7. მრავალპირიან ზმნას აუცილებლად ესაჭიროება პირთა მიმართების საორიენტაციო პრეფიქსები (ა-, ე-, ი-, უ-).

I დიათეზის [R-(th.suf.)-0] სტრუქტურაში სამივე პირთან მიმართებას ა-პრეფიქსი აჩვენებს: ვ-ა-ლაპარაკებ, ა-ლაპარაკებ, ა-ლაპარაკებს; მ-ა-ლაპარაკებს, გ-ა-ლაპარაკებს, ა-ლაპარაკებს; ვ-ა-ჯავრებ, ა-ჯავრებ, ა-ჯავრებს; მ-ა-ჯავრებს, გ-ა-ჯავრებს, ა-ჯავრებს;

II დიათეზის [R-(th.suf.)-ი] სტრუქტურაში ამავე მიმართებას სამივე პირთან ე-პრეფიქსი აჩვენებს: ვ-ე-ლაპარაკები/ე-ლაპარაკები/ე-ლაპარაკება; მ-ე-ლაპარაკებს/გ-ე-ლაპარაკებს/ე-ლაპარაკება; ვ-ე-ჯავრები/ე-ჯავრები/ე-ჯავრება მას მე/შენ/ის); მ-ე-ჯავრება/გ-ე-ჯავრება/ე-ჯავრება მე/შენ/მას ის; მოსაუბრე I და II პირებს შორის მიმართებას ორივე დიათეზაში ი-პრეფიქსი აჩვენებს, ხოლო არამოსაუბრე III პირთან მიმართებაზე უ-პრეფიქსი მიუთითებს: მი-ხატ-ავ-ს, მი-შენ-ებ-ს იგი მე მას (სახლს); მ-/გ-ი-შენ-დ-ებ-ა მე/შენ სახლი, მაგრამ: უ-შენ-ებ-ს იგი მას მას (სახლს); უ-შენ-დ-ებ-ა მას სახლი.

მინდა გავიხსენო იოანე პეტრინის პროკლე დიადოხოსის „ღვთისმეტყველების საფუძვლების“ თარგმანის ბოლოსიტყვაობა, რომელიც, სამწუხაროდ, დაზიანებული და ნაკლულია (იხ. H-1337), მაგრამ მთავარი სათქმელი მაინც შემორჩენილია: ესაა სამების საიდუმლოების გაცხადება გეომეტრიული ფიგურის – სამკუთხედის – მეშვეობით, სამკუთხედისა, რომელიც ნებისმიერი გეომეტრიული ფიგურის საფუძველთა საფუძველია. იოანე პეტრინი ამ საფუძველს უმატებს ქართული სიმღერა-გალობის სამხმოვანების საიდუმლოს, მე კი დღეს წარმოვადგინე ქართული სამპირიანი ზმნის სტრუქტურების – სამი დიათეზისა და სამი სერიის – სისტემა, რომელიც ქართული ხასიათისა და აზროვნების ნაყოფია. ქართული მრავალპირიანი (სამპირიანი) ზმნის მორფოსინტაქსური სისტემა ქართული ფსიქოლოგიური ტიპის, ბუნებისა და გონების შექმნილია.

ქართული ზმნის ფორმათა ცვალების სამი სერიისა და სამი დიათეზის გაერთიანებული სქემა ნათლად აჩვენებს ქართული სამპირიანი ზმნის უღლების მწყობრ, ლოგიკურად გამართულ სისტემას, რომელიც შექმნილია ქართული ბუნებისა და ხასიათის მქონე მოაზროვნე კოლექტივის მიერ. ამ სისტემაში ზმნური ფორმით მარკირებულია არა მხოლოდ სუბიექტი, არამედ ობიექტიც: ქართული ზმნის შემქმნელი კოლექტივის ცნობიერებაში სუბიექტისათვის მნიშვნელოვანია ობიექტიც, რომელიც მას შემოჰყავს თავის სივრცეში საკუთარი ნიშნით.

დიათეზებისა და სერიების გაერთიანებული სქემა:

I დიათეზა		II დიათეზა		III დიათეზა	
I ქვეჯგუფი ავტოაქტივი	II ქვეჯგუფი აქტივი	I ქვეჯგუფი	II ქვეჯგუფი	I ქვეჯგუფი	II ქვეჯგუფი
I სერია - თამაშობს ის (ნომინატიური) II სერია - ითამაშა მან (ერგატიული) III სერია უთამაშია (დატიური) მას	I სერია - ხატავს (ნომინატიური) II სერია - დახატა (ერგატიული) III სერია - დაუხატავს (დატიური) ის	I სერია - იმალება (ნომინატიური) II სერია - დაიმალა (ნომინატიური) ის III სერია დამალულა (ნომინატიური) ის	I სერია - ემალება (ნომინატიური) II სერია - დაემალა (ნომინატიური) III სერია - დამალვია (ნომინატიური) ის მას	I სერია - უყვარს / (დატიური) II სერია - შეუყვარდა (დატიური) III სერია - შეჰყვარებია (დატიური) მას	I სერია - ენატრება (დატიური) II სერია - მოენატრა (დატიური) III სერია - მონატრებია (დატიური) მას
<p>I დიათეზის ზმნებს ცვალებადი კონსტრუქცია აქვთ.</p> <p>სუბიექტის ბრუნვებია: სახ., მოთხრ., მიც.: I სერიაში – ნომინატიური; II-ში – ერგატიული, III-ში – დატიური; ტრიალებს ის – იტრიალა მან – უტრიალია მას. ვ/ასენებ/ს მე/შენ/ის მას – ააშენა მან ის – აუშენებია მას ის;</p>		<p>II დიათეზის ზმნებს სამივე სერიაში ნომინატიური კონსტრუქცია აქვთ.</p> <p>სუბიექტი ყოველთვის სახელობით ბრუნვაშია: იმალება, ტრიალდება ის – დაიმალა, მოტრიალდა ის – დამალულა, მოტრიალებულა ის – ემალება ის მას – დაემალა ის მას – დამალვია ის მას</p>		<p>III დიათეზის ზმნებს სამივე სერიაში დატიური კონსტრუქცია აქვთ.</p> <p>სუბიექტური პირის ნიშანი ყველგან მ-ს რიგისაა (მ-/გ-/0) ამ ზმნების სუბიექტი განმცდელია, „ინაქტიურია“: მ/გ/ს-ცივა მე /შენ/ მას; შე-მ-/გ-/ს-/ცივდა მე/შენ/მას; შე-მ-/გ-/ს-/ცივნია მე/შენ/მას; მ-/გ-/0-ენატრება მე/ შენ/მას ის; მო-მ-/გ-/0-ენატრა, მო-მ-/გ-/0-ნატრებია მე/შენ/ მას ის; მ-ი/გ-ი/0-უყვარს; შე-მ/გ/ი/უყვარდა-შე-მ-/გ-/ჰ-ყვარებია მე/შენ/მას ის</p>	

დასკვნები

I. ქართული ზმნა მორფოლოგიურად **მ-** და **ვ-** ს რიგის პირის ნიშნების მონაცვლეობის საშუალებით განარჩევს ნებელობა-უნებლობის ლოგიკურ კატეგორიას: ერთი მხრივ, რეალურად, მატერიალურად მოქმედი, აქტიურსუბიექტიანი ზმნის ფორმასა და მეორე მხრივ, სულიერი და მენტალური მდგომარეობა-მოქმედების ზმნების ფორმებს.

მატერიალური, რეალური მოქმედების ზმნის სუბიექტის ნიშანი **ვ-**ს რიგისაა, ხოლო წარსულში მომხდარი (და გახსენებით აღდგენილი), სულიერი მოქმედება-მდგომარეობის გამომხატველი სუბიექტისა კი – **მ-**ს რიგისა.

II. მესამე სერია ინაქტიური სუბიექტის ფორმების სერიაა. მოქმედების სუბიექტი იხსენებს ან უარყოფს ფაქტს: *(თურმე) მ-ითქვამს, გა-მ-იკეთებია, დამიხატავს* (და არ მახსოვდა); უარყოფს მოქმედების ფაქტს: *არ მ-ითქვამს, არ გამიკეთებია, არ დამიხატავს...*

III. მესამე დიათეზა მთლიანად ინაქტიური სუბიექტის ჯგუფია, გუნება-განწყობის სულიერი მდგომარეობის გამომხატველი. შესაბამისად, – სუბიექტის მარკერი **მ-**ს რიგისაა. გრძნობა-აღქმის გამომხატველი და მენტალური შინაარსის ზმნებია: *მ-ეშინია – მ-რცხვენია – მ-სურს – მ-ინდა* (ძვ. მ-ინებს), *მ-გონია, მ-იყვარს; მ-იჭირს, მ-ენატრება, მ-ეჩვენება; მ-აკანკალებს, მ-ახველებს...*

IV. ამგვარად, **ვ-მ-** რიგის პრეფიქსები გარკვეული კანონზომიერებით ენაცვლებიან ერთმანეთს: კერძოდ, **ვ-** პრეფიქსი აქტიური სუბიექტის ნიშანია I დიათეზის I და II სერიებში; III სერიაში კი – განმცდელი, სულიერი მოქმედება-მდგომარეობის გამომხატველი, ინაქტიური სუბიექტის ნიშანი არის **მ-**: *ვ-ხატავ და-ვ-ხატე; ვ-ა-კეთებ – გა-ვ-აკეთე; ვ-ჭამ – შე-ვ-ჭამე – ნებელობა*; მაგრამ: *და-მ-იხატავს, გა-მ-იკეთებია, შე-მ-იჭამია... (თურმე) – უნებლობა*.

აღმოჩნდა, რომ ქართული ზმნის სტრუქტურების საფუძველი არის რიცხვი 3, რომელიც ნებისმიერი გეომეტრიული ფიგურის საფუძველია.

ამგვარად, ქართული ზმნის ფორმათა სტრუქტურული ანალიზის საშუალებით ირკვევა, რომ ზმნურ ხმოვანპრეფიქსთა **გრამატიკული** ფუნქცია პირთა შორის უთიერთმიმართების გამოხატვაა, ხოლო ე.წ. „გვარი“ და „ქცევა“ კონტექსტუალური მნიშვნელობის **სემანტიკური** კატეგორიებია.

ლიტერატურა:

მელიქიშვილი, დ. (2001). ქართული ზმნის უღლების სისტემა, თბილისი: გამომცემლობა „ლოგოს პრესი“.

Melikishvili, D., Humphries, J. D., Kupunia, M. (2008). The Georgian Verb: A Morphosyntactic Analysis, Hyattsville, MD: Dunwoody Press.